

in na okolnost, da je njegovo imenovanje le provizorično, na drugi strani, je naloga naših državnih poslancev, da napno vse sile, da iz tega provizorija ne postane definitivum. Z vsemi močmi in z vso brezobzirnostjo se je treba upreti proti temu, da bi vsenemci à la Dobernig kar diktirali, kdo ima priti na tako važno mesto, kakršno je mesto deželnega šolskega nadzornika za Primorje. Ne in še enkrat ne!

Če naučni minister Marchet ne pozna naših pokrajin, če nima smisla za resnične potrebe njih prebivalstva, če ne ve, kako so bili razlogi, zaradi katerih so se prvotno ustanovile državne ljudske šole v Trstu, oziroma kakšen jim je bil prvotni namen, potem pa naj mu naši poslanci povedo z vso odločnostjo in brezobzirnostjo, česar ne ve ali noče vedeti!

Državne ljudske šole v Primorju imajo pač nemški učni jezik, ali niso nikakoli nemški zavodi, kakaj otroci, ki obiskujejo te šole, niso Nemci, ampak Slovani in Italijani! Neizogibna dolžnost naučne uprave bi torej bila, da na te zavode pošilja učitelje, ki poznajo značaj dežele in jezik učencev. To lahko zahtevamo v imenu narodne pravičnosti in v interesu pouka!

Istotako so bile državne ljudske šole v Trstu ustanovljene za domačine — Slovence in Italijane. Svojedobne ustanovnike teh šol je vodila misel, da se bodo na njih domači otroci, deželani, usposobljali za javno službovanje v naših krajih, in niti oddalec jim ni prihajalo na misel, da bi iz teh šol ustvarjali kako nemško domovino! Šele pozneje postopanje naučne uprave z nje nemškimi tedencami je napravilo iz teh šol to, kar so danes: nekako kraljestvo, kjer poslanci Dobernig, Wolf in tovariši nastopajo kot diktatorji. Če hočejo Nemci imeti tudi v Trstu svojo domeno: bodi jim! Toda imajo najjo samo za svoje otroke! Za Slovence in Italijane pa naj se ustanovi posebno število srednjih šol, oziroma za tržaške Slovence tudi ljudskih šol z maternim učnim jezikom! A dokler se to ne zgodi in dokler bodo Slovenci prisiljeni pošiljati svoje otroke v sedanje državne zavode, dotlej ne dovoljujemo, da se te poslednje smatra za nemško domeno. Dotlej zahtevamo, da se na te zavode pošilja učitelje, ki bodo kvalifikovani za narodnostno razmere na teh šolah, in tudi nadzorstvo nad njimi mora biti poverjeno ljudem s tako kvalifikacijo! Iz teh več nego opravičenih razlogov moramo slovesno protestovati proti imenovanju dr. Kauerja za deželnega šolskega nadzornika v Primorju.

To naj povedo naši državni poslanci naučnemu ministru in povedo naj mu tudi, da ima — ako le hoče — na razpolago sposobnega osebja za poučevanje na teh šolah in za njih nadzorovanje. Povedo naj mu, da smatramo imenovanje dr. Kauerja za izzivanje in žaljenje in tudi za atentat na resnične namene tržaških državnih šol.

Kultura — orožje.

Skupni proračun in madjarizacija.

Sobotni „Pokret“ javlja, da ima skupni proračun za 1909 leto 360.000 kron namenje-

boljšega in odkritosrejšega človeka od preprostega slovenskega kmeta, ako si se mu prikupil in pridobil njegovo srce. Zato stopi med ljudstvo z blagovestnim delom in ljubeznijo in prepričaš se, da govorim resnico.

Danes?

Prenehala je vesela družba.

Ostali se nemo spogledujemo in na obeh se nam pozna, da nas duši jok, kakaj zapela je nad našimi glavami trobenta že drugič svoj strahoviti „Spominjaj se smrti“.

Pred dobrim letom nam je zagrnila zemlja vrlega načelnika Kosovela, a danes nam je že zopet došlo poročilo, da je pokopan naš ljubi Stanko. Strmimo drug v drugega, kakor bi hoteli uganiti, kdo bo tretji na vrsti.

Stanka torej ni več. Poslovil se je od nas zavedno tam gori v ponemčenem Celovcu, dasi nam je večkrat obljubljal veselo snidenje. Toda ni bilo dano njemu in nam tudi ne.

Stanko si je zaželel miru, onega neskončnega in ne minljivega miru, ki po njem tako hrepene naša srca, a se ga vendar tako bojimo, ker vemo, da ga v življenju ni najti, kakaj v miru je le smrt, a življenje slehnrnika je pre-

nih za madjarizacijo v Hrvaški. Med drugim je 80.000 kron za razširjenje madjarske šole v Brodu, 50.000 kron za šolo v Našicah, 40.000 v Mitrovici, 50.000 v Vinkovcih. V Pešti se zgradi internat za deco železničarjev, a za madjarsko gimnazijo v Osijeku je predlagano 250.000 kron. Madjari pač vedo, kakšna moč je šola!

Nov način germanizacije Poljačev.

Nemška vlada je uvidela, da z nasilnimi sredstvi ničesar ne opravi proti Poljakom. Sedaj se je oprijela novih germanizatorskih sredstev. Vladni uslužbeni hodijo po vseh poljskih pokrajinah ter snujejo stalne ali pa potujoče ljudske knjižnice. Samo v opelskem okraju, ki je po ogromni večini poljski, so zadnje leto ustanovili 111 stalnih in 457 potujočih ljudskih knjižnic. Navidezno je uspeh ugoden — za vlado namreč — ker se je konstatovalo, da se je teh nemških knjižnic posluževalo več kot dve tretjini prebivalstva, ki je pri zadnjem ljudskem štetju prijavilo poljski občevalni jezik.

Zahteve Nemcev na Češkem.

Dne 24. t. m. je imelo predstojništvo zveze nemških čeških deželnozborskih poslancev pod predsedstvom načelnika dr. Eppingerja svojo prvo sejo, odkar je bil deželni zbor odgodan. Seje so se udeležili vsi člani predstojništva. Zadnji občni shod zveze je predstojništvu naložil, naj določi narodno-politiške zahteve Nemcev na Češkem. Izpolnjevanje te naloge je predsedništvo na tem shodu najprej sklenilo, te zahteve združiti v 7 točkah, in sicer: 1. Izprememba deželnega reda in deželnozborskega volilnega reda; 2. jezikovna uporaba pri avtonomnih oblastih; 3. jezikovna uporaba pri državnih oblastih; 4. pravno razmerje minoritetnih šol; 5. narodnostna razdelitev deželnega odbora; 6. narodna razdelitev upravnih okrajev in 7. ustanovitev okrožnih oblasti in okrožnih zastopstev.

Kako dela Lueger značaje.

Pred par dnevi je bilo oddati županu Luegerju dijaško ustanovo 400 K, in sicer na predlog akademiškega senata dunajskega vseučilišča. Dr. Lueger je dal ustanovo priporočenemu dijaku, toda ta mu je moral poprej podpisati izjavo, da ni in da tudi v bodoče ne bo ne socialni demokrat ne vsenemec in da se ni in sene bo udeležil dijaškega štrajka. Dijak je podpisal, pozneje se mu je pa to le preneumno zdelo, zato je zahteval izjavo nazaj, toda dozdej je še ni dobil.

Napake starih šol.

Stare šole imajo, kjer še stoje, navadno po devetindevedeset vnebovpijočih napak in so pod vso kritiko. Navajamo le nekatere.

I.

Stavba, recimo: baraka, stoji prav tik ceste in je brez parterja.

II.

Ob deževju udari voda s ceste kar v vežo.

polno skrbi, bojov in hrepenenja. In človek hrepeni, dokler je živ. Ni še dobro dosegel prvega namena, ko že stremi za drugim, presenečen, da mu trud in vse hrepenenje nista prinesla tega, kar si je želel in za kar se je tako potil.

In zopet in zopet se zažene v življenske valove. Niti toliko si ne da časa, da bi si obrisal pot s čela in se oddahnil.

Zaganja se z vso silo ter izteza roke po zlatem jabolku zadovoljnosti, a čim bliže mu prihaja in čimbolj se lovi z rokami za njim ter ga hoče utrgati, tem huje zapiha veter ter mu odtegne veje prav izpred oči.

Divji tek se ponovi: Človeku se že spenjajo prsi visoko, pohaja mu sapa; noge ima že vse odrgnjene in telo mu omaguje zaradi silne utrujenosti.

„Ni še dovolj, potrudi se, zaženi se bolj! Glej, tvoj ideal je tako blizu, samo še nekaj korakov in dosežeš ga ter boš srečen, zadovoljen“, mu veli hrepenče srce. In te besede mu zvone po ušesih kakor čarobno zvonjenje, ki prihaja od nekod tam daleč, daleč za gozdom. In tako prijetne, tako mamljive so te besede.

III.

Vsa stavba je v zemlji in zaraditega vlažna, da po sobah vse seguje, osobito učiteljem vse, kar hranijo v nji.

IV.

Učitelj in njegova rodovina iztakneta v teh čumnatah neozdravljive bolezni, največ smrtonosno škrofulozo in jetiko.

V.

Ventilacije ni nobene.

VI.

Vrta ni, vodnjaka ne; pa je vsako pomlad in jesen povodenj.

VII.

Stranišča so uravnana za razširjanje epidemije.

VIII.

Drvarnice so pod streho za vsa drva. Kaj pripravno za požar!

IX.

Strehe puščajo vlago, da se učitelj lahko knajpa v sobi!

X.

Golazni dosti! To so palače! In to je vse za XX. vek. Mon Dieu!

Potreba novih šol!

Kje ni šole treba razširiti in nove zidati? Enorazredne šole ni treba tam razširiti, kjer

1. je v šoli premalo prostora za 140 vsakdanjih učencev, in kjer je v ponavljalni šoli nad 40 učencev;

2. kjer je šolska soba pretesna, da bi se še kaj klopi dodalo;

3. kjer se tlačijo učencev po pet v eno klop, pa je prostora le za 3—4;

4. kjer učenci v sobi zaradi pomanjkanja prostora v klopih stoje ob zidu v špalirju;

5. kjer je še stara šola zatohla in vlažna in kjer ni shrambe za učila;

6. kjer ima učitelj v stari šoli 2 sobici, vlažni in temni ter brez drvarnice in brez kleti;

7. kjer šola nima ne vodnjaka in ne vrta ter ne igrališča za učence;

8. kjer ni oken pod streho ne ventilacij za zračenje in kjer se huđi duhovi širijo po veži od tistih kabinetov, ki jim pravi Hrvat „zahod.“

V takih nabasanih šolah bođi učitelj čarovnik, ki naj uči po 99 formalnih stopnjah!

Kako se varujemo tuberkuloze?

Neko društvo proti tuberkulozi razpošilja sledeči letak:

Jetike ali tuberkuloze se je mogoče obvarovati; ona je tudi ozdravljiva, in to temprej, čimprej smo jo spoznali in se izročili zdravniškovi oskrbi.

Nezdrava in nevarna so: 1. Temna in vlažna stanovanja. Dokler je uboštvo navezano na nezdrava stanovanja, dotlej je dobro zračenje bolniške sobe (spalnice) neobhodno potrebno.

2. Tesna oblačila. Pri dekletih modrci, pri fantih pasovi (jermeni).

3. Alkoholične pijače, posebno žganje, rum, konjak, likerji in težka, takozvana „okrepčujoča“ vina. Za otroke ni nikdar nobena alkoholična pijača koristna — tudi pivo ne — in je tudi v majhnih množinah le škodljiva.

4. Poljubovanje zlasti otrok na usta.

5. Igranje otrok z nečistim peskom in na nečistih tleh. Lahko nalezajo bolezni.

Priporočati je urejeno življenje, nadalje snagó v hiši, v obleki in na telesu, pametno utrjevanje telesa, gibanje na prostem in tolovadbo.

Vse to je predpogoj telesnemu zdravju za vsakogar in prav posebno za slabotne in za ljudi, ki se jih hoče lotiti jetika.

Razen tega je treba paziti:

1. Pri stanovanju: da bo zjutraj, ko vstanemo in zvečer, preden gremo spat, okno vsaj pol ure odprto. (Tudi pozimi!) Ne bojmo se, da se zaraditega prehladimo. Sveži zrak nikomur ne škoduje! Stanovanje treba držati snažno. Pod je treba slehnrni dan z mokro cunjjo obrisati, ne subega pometati; vsaj enkrat na teden ga je treba s peskom in milom poribati. Bolne osebe naj same spe v postelji, zlasti se ne sme pustiti spati pri njih otrok. Postelja bolnika naj stoji na samem!

2. Pri obleki: Čistost zgornje obleke, zlasti pa perila. Splošno se ne oblačite pregorko — nobenih volnenih ovrtačnic! — in ravnajte se po zunanji temperaturi; pri gorkem vremenu seveda lahko, pri mrzlem vremenu toplejšo obleko.

3. Pri hrani: Zmernost v jedi in red pri obedah! Uživate mešano hrano: meso (a ne preveč in ne prečesto!) ali mast, slanino, maslo, sir, prekuhano mleko, jajca, sladkor, fižol, grah, lečo, sočivja (zelenjave). Uživanje sirovega mleka vam lahko nakoplje vsakovrstnih bolezni, zatorej ga ne uživajte.

4. Z adostno spanje! Otroci morajo spati 8 do 9 ur, odrasli 7 do 8 ur.

5. Telovadba: Igre na prostem, športi, poleti plavanje, pozimi drsanje.

6. Negovanje telesa: Pridno se kopati, zjutraj in zvečer izpirati usta s čisto pitno vodo, grgrati in zobe čistiti. Nohte snažiti in jih imeti vedno obstrižene; za dolgi nohti se nabira nesnaga: vsaka nesnaga je nezdrava! Snaga je zdravje!

Znamenja začenjajoče se bolezni so čisto neznahtna. Pri vsakem obolenju, ki traja po več dni, treba vprašati zdravnika posebno pri dalje trajajočem kašlju, hudo bledem izgledanju, potenju ponoči, hujsanju, mrzlici in vročini (posebno ob večernih urah). Otekanje bezgavk ni nikoli brez pomena, ampak zahteva nujno, da se vpraša zdravnika! Ono ne prihaja od tega, ker otrok raste, kakor narod navadno misli.

Da človek jetike ne nalezje in da se je obvaruje, mora paziti na pljunke. Od pljunkov lahko hitro dobimo jetiko. Vsako pljuvanje na tla, tudi ako ni pljuval jetičen človek, je zdravju škodljivo: zato ne sme nihče v zaprtih prostorih pljuvati na tla ali ob stene; to ni samo nezdravo, temveč tudi gnusno. Kjer je kak pljuvalnik, ki ga je napolnjevat z vodo, mokrim žaganjem ali peskom, pljuvajte vanj.

Dalje v prilogi.

Glas vpijočega v puščavi.

Iz Sežanščine.

Oprostite, g. urednik, moji drznosti, da dajem tak čuden naslov svojemu dopisu. Nikar se ne preplašite, češ, to bo jerimijada. Le potolažite se!

Kar tako v pristno črnilo pomočim zarjavelo pero ter načeckam nekaj vrstic kot kronist, seveda ne Herodot ali Nestor. Tako visoko ne letam jaz. Vendar rabim to besedo prvič, ker je kratka, le dvozložna, drugič me pa spominja na Kronosa, Zeusovega očeta, ki se mi je jako smilil.

Saj je bil to pravi protitip nekakega vzor-birokrata naše vsekakor jako moderne Avstrije. Evo vam dovoljnega vzroka, da mi je jako drag spomin na tega čudnega boga. Glede modernosti naše države se ne maram pričkati. To trde sv. Birokracij et. Comp. in tedaj pika. Kmalu bi pa pozabil povedati, v čem je božanski Kronos podoben birokratom. On je požrl svoje otroke, razen Zeusa, a namesto tega debel kamen in vendar je bil zdrav kot riba. Prav nič mu ni težila ta čudna pojedina želodca. Birokrati delajo ravno tako

Merljak.